

DİSİPLİNLERARASI BİR SİNEMA: JİM JARMUSCH

An Interdisciplinarity Cinema: Jim Jarmusch

Dr. Öğretim Üyesi. Aziz Tamer GÜLER

İstanbul Ayyansaray Üniversitesi, İİSBF, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, İstanbul/Türkiye
ORCID: 0000-0001-7839-882X

Cite As: Güler, A.T. (2021). "Disiplinlerarası Bir Sinema: Jim Jarmusch", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 7(48): 1916-1925.

ÖZET

Bu çalışma bağımsız ve minimalist bir sinemacı olan Jim Jarmusch'un kendine özgü ve sade sinema diline odaklanma amacındadır. Filmlerinin çoğunda özgün müziklerle karşılaşmak mümkündür. Her filmde farklı kavramlar, farklı yazarlar, farklı edebiyat eserleri, farklı şairler, şiirler vardır ve seyirciye bunları ezberletir. Batının ilerici görüşüyle beslenirken, doğuya yaklaşmayı sürdürür. Batının aydınlık yüzünü, doğunun aydınlık felsefeleriyle harmanlar. Sinemasında "Zen" ve "Varoluşçuluk" etkisi görülür. Filmlerinde göndermeler yaptığı edebiyatçı isimler sayesinde "Beat" akımından da etkilendiği anlaşılabilir. Sinemasında çok kültürlülüğü, çok sesliliği savunur. Burada incelenmek için seçilen filmler felsefe, müzik ve edebiyat disiplinleriyle beslenen örneklerdir. Yönetmen öykü anlatmaya çalışmaz, özgün karakterlere öyküleri taşır. Sıradan bireyleri sever. Sıradan karakterlerin altında edebi kişiliklerin entelektüelliğini gizler. Jarmusch eserleri müziğin, edebiyatın, felsefenin ve özgün bir mizahın sinemadaki etkisini gösterebilecek çarpıcı örneklerdir. Bu çalışmada Jarmusch filmlerindeki disiplinlerarasılık incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sinema, edebiyat, şiir, beat.

ABSTRACT

The main purpose of this paper is to focus on the unique and clear language of Jim Jarmusch who is an independent and minimalist director. It is possible to see unique, special kinds of music in most of his movies. Each of his movies includes different types of authors, poets, literary pieces, poems, and concepts; besides this he makes his readers recite these components. As he is influenced by western philosophy, he also continues to come close to the eastern world. He harmonizes western wisdom with eastern philosophy. It can be seen the influences of Zen philosophy and existentialism. It might be inferred that he is influenced by the Beat movement thanks to his references to particular writers. He supports multiculturalism and multi voices in his movies. The selections from his movies are influenced by philosophy, literature, and music. His characters so strong that they narrate the whole story on their own, therefore he does not try to tell the story. He likes and chooses ordinary man. He hides the intellectuality of his ordinary characters in their inner worlds. Jarmusch's works are striking examples which are able to represent influences of music, literature, philosophy, and unique humour in cinema. This study examines interdisciplinarity in Jarmusch's movies.

Keywords: Cinema, literature, poetry, beat.

1. GİRİŞ

Jarmusch, Amerikan bağımsız sinemacılarıdır. Aynı zamanda yönetmen sinemasının temsilcilerinden sayılır. Bu özelliği sinema dilinden anlaşılabilir. Filmlerinde az sayıda karakter işleme, çekimleri belli mekânlara sıkıştırması, doğal ışık kullanmasıyla bağımsız sinemacı kimliğindedir. Hemen her filmde derin bir mizah anlayışı ve çarpıcı bir ironi sezilir. Herhangi bir bireyden, vampir bir müzisyene kadar ulaşan değişik karakterler kullanır. Bunda şüphesiz sinemada öykü kurma çabasının olmaması da etkindir. Jim Jarmusch'un filmlerinde öykü değil, anlatım ve imajlar ön plandadır. Filmlerinde her ırktan insan birbiriyle çakışır, ilişki kurar. Minimalist bir anlatım ve görsellik kullanır, anlattığı öyküler belli bir çizgide ilerler, oradan oraya sıçramalar olmaz. Sekansı detaylandırmaz, dramatik yapı için kendini zorlamaz, fazla hareketten de kaçınır. Hem Doğu hem de Batı kültüründen beslenir, bunu da sinemasında açıkça belli eder. Bir tarafta zen vardır, diğer tarafta beat akımı. Filmlerinin bir yerlerinde doğunun mistisizmi ve sükûneti fark edilirken bir yerlerinden doğup büyüdüğü Amerika'nın renkleri görülür. Jarmusch'un çıkışını sağlayan filmin 1984'te çektiği "Stranger Than Paradise" olduğu kabul edilir. Uzun planlardan oluşan siyah-beyaz film, oyunculuk, anlatım ve görselliği ile minimalist sinemaya iyi bir örnektir. Bu çalışmada Jarmusch'un dört filmi üstünden felsefeyle, müzikle ve edebiyatla bağı incelenmektedir.

Jim Jarmusch karakterlere, olaylara, hayata değişik bir gözle bakan, yaşamını, ilgi alanlarını, edebiyatı, müziği sinemasına özgün bir şekilde yansıtır. Bu çalışmada filmlerinde karakterlerine söylediği cümlelerin ve kavramların izi sürülmüş, seyirciye ısrarla tanıttığı edebiyatçılar, müzisyenler üstünden yönetmenin felsefesi ve yaşama bakışı çözülmeye çalışılmıştır. İlk filmde aylakça yürüyen, sıradan bir genç aracılığıyla Amerikan beat akımına, dünya şiirinin öncülerinden Maldoror'un Şarkıları'na ve tarihe mâl olmuş aylak düşünürlere (Nietzsche, Rimbaud, Rousseau, Whitman...) selâm yollayan Jarmusch'un sinemasının felsefi ve edebi sözleri çözümlenmiştir. Sadece Aşıklar Hayatta Kalır adlı filmde vampir bir çift üstünden bu kez 16. yüzyıl edebiyatçılarına göndermeler yapan Jarmusch, edebiyatla ve varoluşla beslediği sinemasına bu kez

mizah da katmıştır. Bu filmin de ayrıntısı karakterlere söylediği sözlerde ve yorumlardadır. Paterson'da da bir çift vardır, burada da varoluş soruları, şiir ve mizah sürer. Son incelenen film olan *Ölümler Ölmez* ise zombiler üstünden hem hayatı ve ölümü sorgular, hem edebiyat ve sinemadan beslenir. Bu çalışmada incelenen filmler belli bir yöntem izlemeksizin, sözlerin, isimlerin, kavramların yardımıyla bir ortak Jarmusch dilinin bulunup çözülmesinde aracılık etmiştir.

2. AMAÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı Jarmusch'un sinemasında anlatmaya çalıştığı kavramların, isimlerin izini sürmektir. Bütün filmlerinde yönetmenin hayata bakış açısını da gösteren bir mizah ve o mizaha bağlı sözler vardır. Edebiyatçıların bu sözlerinden hareketle varoluş, yaşam, sanat, müzik ve ölüm anlatılır. Kavramlar ve isimler aynı zamanda seyirci için öğreticidir. Örneğin Jarmusch'un ilk filmindeki karakterin okuduğu şiir (Maldoror'un *Şarkıları*) Dünya Edebiyatı'nda çağdaş şiirin öncülerinden sayılır. Çalışmada nitel bir yol izlenerek, karakterlerin diyalogları takip edilmiş ve aşağıdaki felsefi soruların cevapları aranmıştır, bu sorular doğrudan filmlerin içinde geçmese de sorular ve/veya cevapları dolaylı yoldan karakterlerin sözlerinde ve davranışlarında rahatlıkla görülmektedir:

1. Yalnızlık nedir, herkesin dayanabileceği bir duygu mudur?
2. Yaşamın anlamı var mıdır?
3. Jarmusch'un yaşama bakışı ve bunu filmlerine yansıttığı nasıldır?
4. İnsan nasıl bir varlıktır?

3. JIM JARMUSCH FİLMLERİNDEN

3.1. Permanent Vacation-Sürekli Tatil- 1980 (ilk filmi)

Film, kendini hiçbir yere ait hissetmeyen işsiz bir genci anlatır, Jarmusch'un sinema okulunda çektiği master tezidir. Bu genç bazen küçük suçlar işlemektedir. Başka filmlerinde de -özellikle ilk birkaç filminde- benzerleri görülen karakter Allie- Chris Parker bulunduğu yerden hoşnut değildir ve başka yerlere gitme isteğindedir. Ruh sağlığı yerinde olmayan bir annesi vardır. Mutlu olmak için, bir şeyleri değiştirmek için başka yerlere gitmek ister bazen gider de. Durumu Montaigne'in denemesinde de rastlanan bireyin bir yerden bir yere gitme isteğidir. Western filmlerinde -ki Red Kit de öyledir- ana karakter kasabaya gelir kasabadaki adaletsizlikleri düzeltir ancak orda kalmaz. Adaleti temin ettikten sonra herkesin kahramanı olur. Hatta onu çok seven bir kadın da vardır. Ama gitmeyi seçer. Bilinmeze doğru -çoğu zaman akşam güneş batarken- yola çıkar. Bir başkaldırı vardır. Amerikan tiyatro oyunlarında kahramanlar özellikle de Tennessee Williams, Arthur Miller ve Eugene O'Neill oyunlarında- kendini o yere ait hissetmeyip başka bir yere gidip orda da hüsrana uğrar ve pişman olurlar. Çehov oyunlarındaki karakterler de başka bir yere gitmek ister ancak gidemez. Jarmusch filmlerinde zaman zaman ortaya çıkan Amerikan Rüyası yansıması Tennessee Williams'ın oyunlarında da göze çarpar. Ezici'ye göre Williams, karakterlerin çürümüş dünyanın neden çürüdüğü hakkında sorular sorup bunlara cevap aradıklarını ancak bulamadıklarını, kurtuluşu kaçışta bulduklarını ifade eder, yazarın bu metaforları "Amerikan Rüyası" olarak sunulan modern toplum projesinin iflasını anlatmak için kullandığını söyler (Ezici, 2004: 46). Aşağıda sözü edilecek olan Jarmusch filmlerinde etkisi görülen Beat akımı eserlerinde de -özellikle William Blake şiirlerinde- dünyanın sevilcek bir yer olmadığı vurgulanır.

Blake'in şiirlerinde doğaya göndermeler ve semboller vardır, bu semboller sadece insanlığın ortak sembolleri değil, şairin kendi sembolleridir de. Basit sözcükler ve kolay imgelerle anlatır derdini (Tutaş, 2014: 84-85), tıpkı Jarmusch'un sade sinema dili, hemen göze çarpan kavram ve imgeleri gibi.

Bireyin yalnızlığının felsefesi filmin odak noktasını teşkil eder. Filmde aylıklığa eklenen yalnızlık, karakteri seyirci gözünde daha da çarpıcı hale getirir. Sinemayı besleyen disiplinler özellikle de edebiyat da birbirinden etkili yalnızlık hikâyeleriyle doludur. "Batılı Gözler Altında" adlı eserinde Joseph Conrad, gerçek yalnızlığı kimsenin çıplak dehşetiyle göremeyeceğini söyler. Bu yalnızlık kelime anlamından çok daha öte bir durumdur.

Yazara göre yalnızlık, yalnız insanların kendilerine bile maskeli görünür. Bu yalnız insan, bütün tecrit edilmiş hâline rağmen türlü anılarla, yanılsamalarla doludur. Bazen o maskenin tülü bir an olsun havalanır. Hiç kimse, hiçbir zihin ruh yalnızlığına aklını yitirmeden dayanamaz (Conrad, 2007: 44).

Jarmusch'un yalnız karakterleri aklını yitirmez ama sürekli bir eylemsizlikle yaşayıp giderler. Svendsen, "Yalnızlığın Felsefesi" adlı kitabında yalnızlık ve tek başınalık kavramlarını ayrı tutar ve bunu İngilizce kullanımlarından yola çıkarak açıklar. Shakespeare'in Coriolanus adlı tragedyasından örnek verir, bu oyunda yazarın tek başınalığı vurgulamak istediğini belirtir. Yazar, Bülent Ecevit'in çevirisini yaptığı T.S. Eliot'un Kokteyl Parti adlı tiyatro oyununu da örnek verir. Ecevit'in anlatımına göre: Eserde Eliot iki tür insandan söz eder ve onları karşılaştırır. Kimi insanlar kendi dar yaşantılarının dışına çıkmaz. Kendilerini aşmayı da denemezler, başkaları için harcamaya da kalkmazlar. Kimi insanların seçtiği yolun sonu ise bir kokteyl partidir. Bunlar aynı zamanda kolay yolu seçenlerdir. Çileli yolu seçenlerden öğrenecekleri şeyler vardır. Oradaki kadın karakteri Celia'nın hem yalnız hem de tek başına olduğunu ifade eder ve insanların her zaman yalnız olduğunu, yapayalnız olduğunu, birbirleriyle konuşsalar ve iletişime geçseler dahi bu durumun sadece yanılsama olduğunu söyler (Svendsen, 2018: 26-27).

Aylakça yürüyen Allie şehrin arka mahallerinden geçerken birkaç kişiyle kısa diyaloglara girer. Hiçbir kaygısı olmadan sadece yürümektedir. Allie'nin amaçsızca yürümesi Frankfurt Okulu'nun öncülerinden düşünür Walter Benjamin'in flaneur kavramını da akla getirmektedir. Canpolat'ın "Walter Benjamin'de Yöntem ve Flaneur" adlı çalışmasında ifade ettiği gibi flaneur, Benjamin'in tikel-olanda örtük bir biçimde bulunan tümeli (evrenseli) ararken bulduğu on dokuzuncu yüzyılın somut görünümülerindendir (Canpolat, 2014: 284). Tandıçgüneş'e göre ise (2012: 106) flaneur amaçsızca rastgele yürüyen ve kendini çevresinin izine bırakıp "ânın izini süren" kişidir. Benjamin (2012: 98) flaneurün burjuva sınıfına da modern kente de yenik düşmediğini savunur. Kent panoramalarında bir manzara resminin boyutlarında genişler ve adeta kente yayılır. Bu kent Benjamin'e göre Paris'tir (Çetinkaya, 2012: 98). Benjamin flaneur karakteriyle kapitalist topluma ve insanın çelişkilerine dikkat çekmiştir. Flaneurün yaşadığı dünya yani on dokuzuncu yüzyıl Paris'i, günümüz dünyasının ilk filizlendiği tarihsel momentini ifade eder. Benjamin'in bulup çıkardığı bu karakter kapitalizmin ilk dönemlerinde yaşayıp ortadan kaybolur. Karakter aracılığıyla Benjamin geçmişten gelen kapitalizm gerçekliğine ilişkin bir hatırlatmada bulunur. Bu sanki yeni bir tarih okumasının bir parçasıdır (Canpolat, 2014: 292-293). Benjamin'in on dokuzuncu yüzyıl Paris kentlisine yakıştırdığı bu kavramın dışında yürümenin merkezde olduğu bir felsefeden söz etmek mümkündür. Onlarca düşünür ve edebiyatçı yürümeyi hayatlarının önemli bir aşaması sayıp eserlerinde de bunu işlemiştir. Jack Kerouac (2018) "Zen Kaçıkları" nda Whitman'ın sözlerinden alıntılar yaparak, Zen kaçığı ozanın dünyada her şeyin tüketilmesi zorunluluğundan ve tüketim gücüne sahip olmak için çalışmayı reddeden gezginlerin bulunduğu bir dünya hayalinden söz eder. Kerouac, Whitman'ın "milyonlarca Amerikalı gezgin gencin sırt çantalarıyla yollara düştüğü bir sırt çantası devrimi görür gibiyim" dediğini paylaşır.

Dünya Edebiyatı aylaklık, yalnız başına yürüyüş deneyimleri ve hikâyeleriyle doludur. Rousseau; toplumun içinde bulamadığı huzuru ve mutluluğu kendine dönerek yakalamaya çalışır ve bu aylaklık süreçlerinde "ben mutluluğu" na ulaşır. Bu durum "Yalnız Gezerin Düşleri" adlı kitabından bilinir. Rimbaud; şehirden şehire ayakları paralanıncaya dek yürür. Shaw'a göre çalışmanın erdem olduğunu kabul etmek kadar yanlış bir şey yoktur. "Aylaklığa Övgü" eseriyle anlatır Shaw, tembelliğin erdemini ve biriktirmenin kötülüğünü. İnsan aylak olmalı ve yeterince çalışarak kazandığı parayı harcamalıdır. Nietzsche, Rimbaud ve Rousseau'nun yürümeyi seven kişilikleri -kimi zaman amaçlar farklı olsa da- Jarmusch'un filminde/filmlerinde yaşar.

Bütün bu şair ve düşünürlerin yürümeye olan tutkularını Philippe Mengue; "Yürümek, Koşmak, Yüzmek" adlı eserinde -her birine farklı kavramlar yakıştırarak- anlatır. Mengue; Şair Rimbaud'u bir tür "gökçe yaya" ve "rüzgâr tabanlı ozan" olarak tanımlar. Yazara göre şair Rimbaud da beat ozanlarının yazgısını paylaşmaktadır ve engelleyemediği sürekli bir yola çıkma isteğiyle yaşamaktadır. Kerouac'ın tersine şair, yazmayı bırakacak, yollara düşme isteği şairliğini bitirme seviyesine getirecektir. Varoluş sorgulamalarıyla yollara dökülür şair. Öteki'ni arzular, bir başka zaman ve bir başka yaşam arayışıyla yürür. Rimbaud, Jarmusch'un bazı filmlerinde yer verdiği yersiz yurtsuzlaşmış birey örneklerindedir. Bir başka düşünür Rousseau ise Mengue'ye göre saf gitme hazzıyla yollara düşer, gezintiyi hep bir düşünüm olarak yapar, yollarda, dağlarda düşünerek dolandır, belirsizliğe doğru gider (Mengue, 2018: 99-132).

Frederic Gros, "Yürümenin Felsefesi" adlı eserinde Nietzsche, Rimbaud ve Rousseau'nun yaşamında yürüyüşün ne kadar önemli olduğunu çarpıcı bir şekilde anlatır. Gros, deliliğin ve hayâllerin harekete geçmek istemesi gibi eylemde bulunmak ve kurallara başkaldırmanın da kışkırtılmaktan geçtiğini ifade eder. Yürümeye karar vermek yabanın çağrısı olarak algılanmalıdır. Bu yürüyüşlerle yıldızlı gökler ve doğanın gücü keşfedilir. "Dünyanın kapısını bir kez çaldınız mı sizi hiçbir şey tutamaz" der Gros. Düşünüre göre amaç; yürüyerek benliği bulmak ya da kayıp bir kimliğe kavuşmak değildir. Amaç; yürüyerek kimlik fikrinin kendisinden, isim ve hikâyeye sahip olma duygusundan kaçmaktır (Gros, 2010: 13-14). Yürümek beat akımının da olmazsa olmazlarından. Çok değişik çağlardan ve zamanlardan amaçlar değişse de -ister

arayış olsun ister özgürlük çağrısı olsun- yürümek kavramı edebiyat ve felsefeyle birlikte önümüze çıkar. Bir yanı aylıklığa doğru uzanan bir eylemdir.

Ali Fahri Doğan (2015: 370), “İngiliz Edebiyatı’nda Bir Mistik: William Blake” adlı çalışmasında Blake’e göre ölümlülerin gözlerinin gerçeği göremediklerini söylediğini aktarır. Blake “Masumiyetin Kehanetleri” adlı şiirinde “gören, göz değildir aslında” der. Jarmusch yine diğer filmlerinde olduğu gibi söylediği sözlerle edebiyata Milton ve Blake üstünden selâm çakar. Blake’e göre insanoğlu duyu organlarının da ötesinde doğuştan gelen güçlü özelliklere sahiptir. İnsan sonsuzu arar, kaldı ki kendisi de sonsuzdur. İnsanın kötünden korkmayacağını kötünün de iyi gibi aynı yerden yaratıldığını söyler (Doğan, 2015: 372). Filmde Jarmusch’un felsefeyle yakınlaşmasını da hissederiz. Jarmusch’un bu filmde edebiyatçılara yaptığı göndermeler beat akımındakilerle sınırlı değildir. Filmin bir yerinde karakterine dünya şiirinin öncülerinden sayılan Lautremont’un -ki bu şairin mahlasıdır- “Maldoror’un Şarkıları” adlı metninden de okutur. Lautremont yirmili yaşlarının başında tek eserle dünya edebiyatında çığır açmış ve bu eserini yazdıktan çok kısa bir süre sonra da hayatını kaybetmiştir.

3.2. Only Lovers Left Alive-Sadece Aşıklar Hayatta Kalır- 2013

Jim Jarmusch yine minimalist bir tarzda çektiği filmde bu kez vampirlerin yaşamını mizahî bir dille anlatır. Kahramanlar ve filmin içinde geçen isimler tarihten tanınan isimlerdir. İki vampirin adları Adam ile Eve (Adem ile Havva). Bin yıllardır birlikte olan bir çifttir. Burada özellikle Adam üstünden varoluş sorgulamaları göze çarpar. Eşi Eve Adam’a göre daha hayatla barışıktır. Adam etrafındakileri zombi olarak tanımlamakta ve kötülemektedir. Bu durumdan ironik bir şekilde vampir zombi karşıtlığı işlenir. Sürekli sorunu olan bir karakterdir. İnsanlıktan şikâyetçidir. Pisagor’un katledildiğini, Galile’nin hapsedildiğini, Newton ve Tesla’nın hep baskı altına alındığını söyler. “Şimdi de kanlarımı kirletiyorlar” der. Eve iyimserliğiyle Adam’ın şanslıdır, ışığıdır, yoldaşdır.

İnsanlardan uzak yaşayan, sabırla beslenebilecekleri kana ulaşmaya çalışan karakterler klasik filmlerdeki gibi kurban bulmaya çalışmazlar. Birilerini öldürmemeye gayret ederler. Adam, bir hekim kılıfına girip büyük paralar ödeyerek kan satın alır, doktor kılıfındayken adı Faust olur. Jarmusch’un her filmde yaptığı gönderme bu kez çok bilinen bir karaktere yapılmıştır. Faust’un ruhunu şeytana satan bir karakter olması ve vampirlerin de şeytanla bağının kurulması böyle bir bağlantıyı haklı bir sebebe bağlamaktadır. Ancak bu filmdeki vampirlerin şeytanla bağı görülmez.

İlk çağların insanlarına gönderme yapan Jarmusch onların yine vampir olan entelektüel dostlarının adını bir edebiyatçıdan 16. Yüzyılın çarpıcı yazarı Marlowe’dan almaktadır. Üstelik yüzyıllarca önce ölen yazarın filmde bir kez daha ölümü görülür. İlk sahne yine Jarmusch filmlerine özgü, özgün bir müzik ve koreografiyle açılır. Adam’ın evi ilginç ve etkileyici bir tasarımla sunulur.

Adam, gitar koleksiyonu aracılığıyla 1950’lerden itibaren önemli gitar markalarını (Hagstrom, Silvertone, Gretsch) söyler ve öve öve öğretir seyirciye. Bir kadın Fibonacci (Orta Çağ’da yaşamış bir İtalyan matematikçi. Bazı hesaplama yöntemleriyle tanınır. Fibonacci dizisi olarak bilinen bir sayı dizisi vardır) adına uçak bileti alır.

Vampirlerin yaşamını anlattığı için gün ışığını görmeden bazen uçak yolculukları bazense şehirlerin uçaklarında küçük gece yolculukları yapar karakterler. Jarmusch filmlerinde rol kişilerinin sınıfları değişir, karakter özellikleri değişir ancak bir yerden bir yere gitme isteği çoğu karakterinde görülür. Klasik vampir filmlerindeki gibi sürekli bir kan emme seansının olmaması, sürekli birinin öldürülerek kanının emilmemesi filmin farklı bir yanı olarak dikkat çekmektedir. Zaten yönetmenin her türlü hikâyeye özgün bir yaklaşım sergilediğini de burada ifade etmek gerekir. Filmde başka vampir filmlerinde görülen hareketin, abartılı tiplerin, seksi kadınların aksine sakin bir yapı, yumuşak geçişler, sıra dışı karakterlerden beklenmeyecek kadar durağan bir yaşam görülür. Her şeyden önemlisi vampirlerin de okuyan, yazan, düşünen, entelektüel bir kimlikle olabileceği anlatılır.

Bu filmde de Jarmusch’un diğer filmlerinde görülen Doğu ve Batı bağlantısı vardır. Doğu olarak anlatılan dostları Marlowe’u ziyarete gittikleri Tanca adında bir Fas kentidir. Batı ise Detroit ile temsil edilmektedir. Sakin bir filmin içinde tamamı bir yol filmi olmasa da yine iki karakterin de yolculukları görülür. Eve, Adam’ın yanına gelirken Adam ve Eve’in Marlowe’u ziyaret için yolculukları olur. Karakterlerde yine tanınmış bir isim önümüze çıkar: Oyun yazarı ve şair Christopher Marlowe. Üstelik Shakespeare’e de yazar, karakter ağzından göndermede bulunulur. Marlowe, Shakespeare’in yazdığı bilinen eseri aslında kendi yazdığını iddia eder. Jarmusch’un incelenen filmlerinin çoğunda görülen şair, yazar, marka, eser adı ve literatürün ünlü kavramlarına bu filmde de rastlanır.

Sinemada vampir ya mitlerle, rüyalarla ilintili olarak işlenir ya da ideolojik bir alt yapısının olabileceği düşünülmelidir. Jarmusch sinemasında genellikle ikinciye düşünmekte yarar vardır. Bir Jarmusch filminde Marks'ın olumsuz göndermelerde bulunmak için kullandığı vampir metaforundaki bir anlam da yüklenmesi mümkün değildir. Kaldı ki filmde kullanılan vampir karakterler kötü ve insanların hakkını yiyen olarak düşünülen vampir anlamından çok uzaktır. Vampir yaşayan ölüdür, arzularının peşinden gider, bir insan kanıyla beslenir ve o insanı da vampirleştirir. Filmdeki karakterler birikimleriyle kan alıp beslenir. Çok istisnai bir durum olur ve birinin kanını emmek zorunda kalırlar. İnsanlar da vampirler gibi varlıklarını sürdürmek için bazı yollar dener. Elbette ki menfaatlerine göre hareket ederler.

Zeliha Dişçi (2018) çalışmasında filmi Spinoza üstünden bir okumayla analiz eder. “İnsan egemen bir varlık mıdır” sorusundan hareketle insan varlığıyla vampir arasında bağ kurmaya çalışır. Temel çıkış noktası da Spinoza'nın insan varlığı üstüne düşünceleridir. Dişçi'ye göre film makineleşen insana insanlığını hatırlatmaktadır. Bunu da akıl ve duygu yoluyla yapar. İnsan kendine yabancılaşmıştır. Sadece bedenden oluşan ve bedenini doyurmaktan başka bir derdi olmayan vampire karşı akıl sahibi olan insan kendini korumaya çalışır. İnsanın da vampirin de temel amacı hayatta kalmaktır. Ancak başka vampir filmlerinde görüldüğü gibi vampirlerin her önüne geleni öldürüp kanını emdikleri düşünüldüğünde insan da ancak vampiri yok ederek hayatta kalabilir.

Adam ve Eve, Spinoza'nın teklik içinde çokluk düşüncesine paralel bir şekilde her şeyin birbiriyle bağının olduğunu kavramışlar, bir varlığın başka varlıklarla birlikte bir bütüne ulaşabileceklerini sezmişlerdir. Film vampirleri de insanlardan ayırmamış, ötekileştirmemiştir. Bütün varlıklar bir bütündür. Karakterler akıllı insanın bedenine yüklenen vampir düşüncesini reddetmişler diğer varlıklarla birlikte var olmuşlardır. Çağa göre kendilerini değiştirmişler, değişen olaylar karşısında yenilenerek var oluşlarını sürdürmüşlerdir. Bir düş ülkesi hayâl etmeden insanlarla birlikte bir dünyada özgür yaşamı deneyimlemişlerdir (Dişçi, 2018:382-383).

Özetle Jarmusch, farklı disiplinlerle beslemeye çalıştığı filmlerinden birinde daha bu kez insanlığın başlangıcından -karakterlere verdiği isimlerle- başlamış, filmlerinde yaptığı varoluş sorgulamalarını, yaşamın anlamı ve ölüm üstünden yapmış. Sinemasını sürekli başvurduğu güçlü retorikle, müzikle, üstelik sakin geçişlerle renklendirmiştir.

3.3. Paterson- 2016

Bu filmde Paterson şehrinde yaşayan Paterson isiminde 23 numaralı Paterson isimli bir hatta çalışan bir otobüs şoförünün hikayesi anlatılır. Jarmusch bu filmle vampirleri anlattığı “Sadece Aşıklar Hayatta Kalır” adlı filminden sonra adeta yönetmenliğinin ilk zamanlarında çektiği tarza –ki hemen hemen her filmi minimalist çizgide olsa da- geri döner. Yine şiir, yine edebiyat, yine felsefe sarıp sarmalar bu filmi de. Paterson, monoton yaşayan, her gün aynı saatte aynı şeyleri yapan yaşamının önemli bir kısmını ve zihnini, şiirlerini yazdığı defterine sığdırmaya çalışan durağan bir karakterdir. Ana karakterin izinde olduğu şair olan William Carlos Williams'ın beş ciltlik eserinin adı da Paterson'dur. Jarmusch bir şehri anlatırken, aynı zamanda o şehri anlatan aynı isimdeki şiiri, aynı isimdeki karakteri de anlatır. Yönetmenin gülümseten rastlantılarına, göndermelerine, benzerliklerine alışkın olan seyirci için bu film çok belirgin bir Jarmusch örneği olarak öne çıkar. Film, Paterson'ın eşi ve köpeğiyle şehrin kargaşasından sıyrılıp yaşamaya çalıştığı minimalist bir anlatıdır. Her gün aynı saatte uyanması, aynı kahvaltıyı etmesi, işe gitmesi, eşiyile geçirdiği saatler, barda geçirdiği zaman, defterine karaladığı şiirler hep birbirinin ritmini, sırasını bozmayan bir döngü halindedir. Döngü aynı görünse de ana karakter Paterson'un film ilerledikçe duygularını gözlemlerini değiştirdiği hissedilir.

Seda Usubütün (2017) Paterson İkizleri adlı çalışmasında, rutinlere alışıldığında hatta sadık kalındığında belirsizliklerin ortadan kalktığını, eylemlerin süreklilik kazandığını ve sürprizlerin azaldığını ifade eder. İnsanın, insan olduğunu hissedebilmesi için benzerleriyle aynı havayı teneffüs etmesi ve rutinlerin öznesi olması gerekir. Usubütün'e göre, Paterson asla alışkın olduğunu bozarak törensel yapıyı altüst etmez. Hafta için her sabah kalktığı nda giyeceği kıyafeti aynı yerde bulan, her öğlen karısının hazırladığı yemeği aynı yerde yiyen, her akşam aynı barda aynı kişiyle sohbet eden Paterson, zihindeki şiir dizelerini oluşturabilmek için en uygun vasatı oluşturmuştur. Usubütün, karakterin şiirlerini bütün dünyaya yaymak gibi bir hedefinin olmadığını, amacının görülmek değil görmek olduğunu söyler.

Jarmusch genellikle ayrıntılar içinde yer verdiği küçük mutluluklara, küçük duygu geçişlerine bu filmde fazlasıyla yer verir. Sıradan bir kişi, sıradan sayılabilecek şiirlerine, sıradan denebilecek müziğe tutkuyla bağlı hareket eder. Film insanın kendini hatırlaması, hayata sarılması için ayrıntılar sunmaktadır. Özellikle çatışma döngüleriyle beslenen dramatik tiyatro ve sinemanın aksine Jarmusch bu filmiyle yine çatışmaya

başvurmadan sakinlikle, huzurla da sinema yapılacağına dair önemli bir örnekle seyirci karşısına çıkmıştır. Fiziksel eylemin genellikle işe yaradığı sinemada sıradanlık ve sükûnetle filmi sürükleyebilmenin çok da kolay bir şey olmadığını söylemek gerekiyor. Sakin şiir dizeleri ve müzikle ilerleyen filmde oyuncular da bu ritme ayak uydurmaktadır. Yumuşak sözcüğüyle bir arada kullanılabilecek çok söz, sözcük film için söylenebilir: huzur dolu, zarif, incelikli, naif...

Dramatik sanatlarda kurgunun yaşamı taklit ettiğine dair cümleler sıkça kurulur. Bu filmde sanki yaşam fazlasıyla sinemayla iç içe geçmekte, sinema yaşamın tam ortasında gezinmektedir. Huzursuzlukların cirit attığı bir dünyada sıradan ama mutlulukla yaşanabildiği anlatılır. Bu durum üstelik Cemâl Süreya'nın sözlerini de anımsatırcasına yansıtılır: "Mutsuzluğa da var mısınız?" Yani Paterson'ın içinde kargaşaların, huzursuzlukların olduğu fark edilir. Jarmusch, Paterson karakteri aracılığıyla mükemmel olmayan bir yaşamda küçük şeylere sarılıp ayakta kalmanın ne kadar önemli olduğunu da seyirciye hatırlatır. Sorunları da gülümseten mizah oyunlarıyla anlatır. Evlerinde köpek beslemeleri çok sıradan bir durum ancak Paterson'ın köpekle olan ilişkisiyle bile sağlam bir mizah yaratılır.

Çağlar (2019) çalışmasında, Paterson, eşi Laura ve köpekleri Marvin'in ilişkisini her şeyi kontrol eden, iktidarı elinde tutan Laura üstünden anlatır. Çağlar'a göre, Sürekli resimler yapıp duvarlara asarak, yenilecek yemeklere ve yapılacak etkinliklere karar vererek kendini ifade etmeye çalışmakta, resimde, müzikte bir şeyler yapabileceğini anlatmaya çabalamaktadır. Paterson eşiyile ilgili her şeyden hoşnut olmasa da gerginlik çıkarmamakta, sürekli sorun yaşadığı köpeği bile o gezdirmektedir. Sosyalleşmek için akşamları gittiği bara Paterson köpeği de götürür ve o içeri girdiğinde köpeğin dışarda beklemesi gerekir. Bu elbette köpeğin hoşuna gitmez. Ancak Marvin intikamını her gün bahçedeki posta kutusunun direğini yerinden oynatarak alır. Paterson bunu köpeğinin yaptığını hiçbir zaman anlayamayacaktır.

Paterson otobüs kullanırken dinlediği ya da kulak misafiri olduğu diyaloglarla hayatını renklendirir. Bu öyküler yaşadığı yerin ünlü kişileri hakkında da bilgi vermektedir. Filmin karakteri Paterson'ın hayran olduğu şair William Carlos Williams'dan başka ünlü olan diğer şair Allen Ginsberg'tir. Jarmusch bir söyleşide Ginsberg'le ilgili bir olay anlatır: Genç yaşlardayken Ginsberg şiirlerini Williams'a gösterir. Ginsberg, şiirlerin yeterince iyi olmadığını fazla uyaklı bulduğunu, yazmaya devam etmesi gerektiğini, kendi sesini bulmaya ihtiyacı olduğunu söyler. Filmde Paterson'ın karşısına çıkan iki sıra dışı şair de ona şiiriyle ve yaşamıyla ilgili sözcükler hediye ederler. İlki yanında taşıdığı defterine şiir yazan küçük kız, Paterson'a bir şiirini okur. O da uyaklı şiir sevmemektedir. Ancak Emily Dickinson uyaklı şiiri sevmektedir. Her ikisi de defterlerini gizli defter olarak tanımlamaktadır (Usubütün, 2017: 40).

Oldukça sıradan yaşayan Paterson, gözlemediği dünyasındaki değişimlere şiirlerinde yer verir. Her gün mesaiye başlamadan yazar şiirlerini. Şehir içinde de olsa genellikle yoldadır. Paterson; her akşam gittiği barda duvarda asılı olan fotoğraflara bakar ve onun aracılığıyla Paterson şehrinde yaşayıp tanınan kişiler hatırlatılır seyirciye. Duvardaki fotoğraflarla bağ kurar. Bardaki kişilerle fazla diyaloga girmese de onun için bar, bir sosyalleşme mekânıdır.

Yolda olmak, yol yapmak, mekân değiştirmek hep beat akımı eserlerinde ve Jarmusch filmlerinde karşılaştığımız eylemlerdir. Kimi zaman yaya gidişlerle anlatır gitme isteğini Jarmusch. Yürümek beat akımının da olmazsa olmazlarından. Çok değişik değişik çağlardan ve zamanlardan amaçlar değişse de – ister arayış olsun ister özgürlük çağrısı olsun- yürümek kavramı edebiyat ve felsefeyle birlikte önümüze çıkar. Bir yanı aylıklığa doğru uzanan bir eylemdir. Walt Whitman, Memet Fuat'ın çevirisini yaptığı Çimen Yaprakları adlı şiir kitabındaki "Açık Yolun Şarkısı" adlı şiirinde şöyle der:

*"Yayan olarak, yüreğim sevinç içinde çıkıyorum yola,
sağlıklı, özgür bütün dünya önümde.
Uzun toprak rengi patika önümde,
nereye istesem götürür beni"* (Whitman, 1985: 31).

Kerouac (2015), yolda olarak bazı şeyleri anlatmaya çalışır adeta. Yolda olmak özgürlüğü savunmaktır. Yolda olmak tahakküme karşı çıkmaktır. Daha önce sözü edilen "kaçak benlik" metaforuna ve Jarmusch filmlerine uyan bir durumdur yol yapmak. Beat akımı özgür Amerika sloganıyla ayakta kalır. Bahar Muratoğlu ve Pelin Sayın "Edebiyatın Sapkın Çocukları: Beat Kuşağı" adlı çalışmalarında William S. Burrough'sun sözlerini A. Waldman'ın Beat akımını anlatan "Beat Book" adlı kitabından aktarırlar: Beat yazarları değişimin gerçek mimarlarıdır. "Hiç şüphe yok ki; ülkede son kırk yıl boyunca yaşanan siyasi ve kültürel değişimin geniş resminin önemli bir parçası olan beat edebiyat hareketinin sonucu olarak, daha

özgür bir Amerika'da yaşıyoruz" Borrough (Akt. Muratoğlu ve Sayın, 2004: 5). Beat akımı budizmden ve dolayısıyla Zen felsefesinden de beslenir. Jarmusch filmlerinde de aynı etki görülür. Bir sakinlik, bir kutsallık hissi yansırken doğallık, sıradanlık ve mizah da kutsallığa eklenir.

Paterson, şehrin içinde şoför olarak çalıştığı otobüste/otobüsle bir dünya kurmuştur. Bir taraftan yol yaparak arınma gerçekleştirir, uzaklaşır, bir taraftan yolcuların sözlerini dinleyerek beslenir ve dünyaya, yaşama yaklaşır. Bu monoton gidişleri, yol yapıları ona huzuru getirmiştir. Çok şeyden şikâyet eden insan örneğinden uzak, sahip olduğuyla yetinen, amatör şairliğiyle tatmin olan, bir eş ve bir bardaki iki üç kişiyle sosyalleşebilen ve mutlu uyuyup uyanan bir insan örneği çizer. Sinemanın kavgalarla, çatışmalarla ayakta tutan yapısına bu filmde de Jarmusch, çizdiği karakteriyle karşı çıkmıştır.

3.4. The Dead Don't Die (Ölüler Ölmez)- 2019

Jarmusch vampirleri anlattığı 2013 yapımı filmde sonra onun sinemasına çok daha yakın bir yapıdaki Paterson'ı 2016'da çekmiş bu kez 2019'da da bu kez sinemasını bir zombi hikâyesine evirmiştir. Ölüler Ölmez, tipik bir Jarmusch filmi olarak başlar, müzik ve görüntüler tipik Jarmusch'tur. Diğer filmlerinde çalıştığı oyuncularla çalışır bu filmde de. (Bill Murray, Adam Driver, Tilda Swinton, Tom Waits). Adam Driver, Paterson filminin de baş oyuncusudur. Özellikle çoğu filmde olan Tom Waits bu kez filmin münzevi anlatıcısıdır. Hikâye Centerville adında küçük bir kasabada geçer. İlk sahnelerinde kasabanın sakinleri görülür. Biri genç diğeri tecrübeli erkek ve bir kadın polis kasabanın güvenliğini sağlamaktadır. Kasabada her şey birdenbire tuhaflaşmaya başlar. Akşam olmasına rağmen hava kararmamaktadır. Hayvanlar tuhaflaşır, kediler, inekler kaçar ve bütün hayvanlar garip davranışlarda bulunurlar. Televizyondaki haberlerden ise her şeyin yolunda olduğu haberleri yayılır. Tuhaflıklara rağmen haberlerde her şeyin normal addedilmesi bir bakıma tipik bir ABD eleştirisidir. Önce bir gece zombiler ayaklanır. Bu o kadar büyük bir ayaklanma değildir. Sonraları her şey kontrolden çıkacak ve kasaba filmin sonuna dek zombi istilasına uğrayacaktır.

Filmin başından sonuna kadar mizah ve yabancılaştırmalar hâkimdir. Jarmusch filmlerinde görülen edebiyatçılara, sinemacılara, şairlere ve roman kahramanlarına göndermeler bu filmde de fazlasıyla vardır. Bir çok karakter bir başka kahramana gönderme yapmaktadır. Kasabanın benzincisi ve hırdavat dükkânında çalışan gencin isminden J. R. R. Tolkien adlı Amerikan roman yazarının eseri The Hobbit'in ana karakteri olduğu anlaşılır. Genç karikatürize bir tiptir ve tipik Jarmusch karakterlerindedir. Sinema filmlerini ve karakterlerini bilir. Hâtta bütün zombi filmlerini seyrettiğini söyler ve bu karakter aracılığıyla Jarmusch, zombi filmleriyle ünlenmiş olan George Romero'ya göndermede bulunur. Gencin kendi üretimim dediği tişörtü 1922 yapımı ve Murnau'nun yönettiği Nosferatu (Bir Dehşet Senfonisi) adlı filme bir göndermedir.

Kasabanın cenaze evini yöneten tuhaf görünümlü kadın (Tilda Swinton) -ki o da vampirleri anlattığı filmin de başrollerinden biridir- Tarantino'nun Pulp Fiction filminin ünlü kadın karakterini (Uma Thurman'ın oynadığı) andırır. Filmdeki ismi Zelda'dır. Bu isimden hareketle diğer karakterlerin söylediğinden Robert Redford'un oynadığı karakterin karısına yani Muhteşem Gatsby adlı filme gönderme yapılır (Muhteşem Gatsby filmine Jarmusch daha önceki filmde de gönderme yapmıştır). Zelda bir buda heykeli karşısında ibadet etmektedir ve sürekli kılıcıyla pratik yapmaktadır. Zombi istilasında çok iyi kullandığı samuray kılıcıyla polislere yardım etmek için ortaya çıkar. Zombilerle büyük zevkle savaşır, tek tek kafalarını keser. Sona doğru uzay gemisine binip gider.

Bu filmde de diğer Jarmusch filmlerinde görülen -küçük küçük de olsa- seyahatler vardır. Polisler devriye gezerler. Kasabadan geçen gençler konaklamak için kasabadaki otele girerler. Bu gençler de Jarmusch'tan nasibini alır. Diğer karakterlerin ağzından Jarmusch, gelen gençleri büyük şehir hypster'ları diyerek aşağılamaya girişir. Daha doğrusu hypster'lara olan genel bakışı anlatır.

Bütün olan biteni kasabanın dışında zombilerin geceleri ayaklandığı mezarlığın hemen yakınında yaşayan evsiz, münzevi adam dışardan seyretmektedir. Sonraları anlatıcı olarak katılır filme. Aslında münzevi, sistemin karşısındaki dirençtir. Bir dış gözdür ve sanki başka bir dünyadadır. Hem olanlar onu ilgilendirmektedir hem de tamamıyla dışında kalmaktadır. Münzevi adam (Tom Waits) bir kitap bulur arazide: Melville kitabıdır bu -ki buradan da ünlü Moby Dick adlı eserin yazarı, sonrasında çok değişik tarzda eserler de yazmış olan yazara gönderme yapar. Evsiz adamın bulduğu kitap "Sayısız Ölümlerin İsimli İstirapları" dır. Bu sözleri slogan gibi birkaç kez tekrar eder her şey olup biterken. Münzevinin adından filmin başka sloganları da dökülür: "Ölüler bugün ölmek istemiyor, materyalist insanların kalıntıları"... gibi.

Bu arada polisin arabasında, kasabaya gelen gençlerin arabasında, defalarca filmin adıyla aynı olan parça çalınmaktadır: The dead don't die. Jarmusch'un ezberlettiği isimler, parçalar, şairler, yazar isimleri, roman karakterleri üst üste tekrarlarla seyirciye sunulur. Senaryodaki sözlerde tekrarlar vardır. Adeta postmodernizmin farklılaşmak düsturuna nazire edercesine farklı farklı karakterler hep aynı sözleri söylemektedir. Zombilerin ilk saldırısında herkes sırayla aynı sözleri söyler: "Bu saldırı bir hayvan tarafından mı yapılmış yoksa birden fazla hayvan tarafından mı?" Brecht'in sahnede dördüncü duvarı kaldırması gibi iki polisin konuşmalarındaki yabancılaştırmalar filmin sonuna dek sürer. Arada iki rol kişisi senaryoyla ilgili konuşur. Uzaylıların gelmesine oyuncular çok şaşırır. Bu rol kişilerinin şaşırmasının ötesinde oyuncuların şaşırmasıdır. Eski polis sorar genç polise: "Bu da senaryoda var mıydı?" Genç polis cevaplar: "Hayır okuduğumda yoktu".

Bir taraftan da Jarmusch filmlerinde sürekli olan varoluş sorgulamaları, yaşam ve ölüm olguları bu filmde de görülür. Zombilerin hayattayken sevdikleri şeylere yönedikleri görülür. Kimi top, kimi tenis oynar. Kimi kahve bağımlısıdır, kimi gitar aşkıyla bir gitarı sürüklemektedir. Eczaneden ilaçları, ihtiyaçlarını almaya çalışır zombiler. Bir taraftan filmin bazı sahnelerinde bir tüketim toplumu eleştirisi de hissedilir. Jarmusch'un özgün mizah anlayışı kanlı bir zombi filmini, adeta seyirciyle dalga geçme aşamasına kadar sürükler. Kafalar kesilmektedir ama sanki bir karnaval havası vardır. Ortada ölümler vardır, kan vardır ama sanki bir çocuk oyunu havası sezilir. Bütün mizah dolu diyaloglardan, sahnelerden sonra kasabadaki zombilerle insanlar eşitlenir. Özetle; ölümler ölmek istemez, kasabanın canlıları ölümlere karışır.

Yürüyen ölümler Haiti'deki bir düşünce sistemi olan voodoo kültürüne dayanmaktadır ve aynı mitsel karakterler gibi belirgin özellikleri vardır. Zombiler akıldan yoksun, rast gele hareket eden ve yaşayan insanların etinden beslenmeye çalışan yaratıklardır. İlk zombi filmi olarak 1932'de çekilen "White Zombie" adlı film sayılmaktadır (Şimşek, 2019: 29-30). Ölümler Ölmez'de zombiler mizahi bir şekilde bazı sözlere tepkiler verirler, çok ağır hareket ederler ve bazılarının sanki bir veya birkaç takıntısı vardır. Yaşamdaki alışkanlıklarını ölü hallerine getirmiş gibidirler. Ryan, Kelner (2010), bu türden korku, vampirler ve yaşayan ölümlerle ilgili filmlerin kültürel ve cinselliğe ilişkin kaygılarla bağlantısının olduğunu ifade eder. Odell, Blanc (2011)' in "Korku Sineması" adlı kitapta ifade ettiğine göre, George Romero'nun 1968 yılında çektiği "The Night of the Living Dead" bu tür filmlerin yani canlı yamyamlık filmlerinin ilk örneğidir. Romero'nun bu ve bunun gibi filmleri ilk örnekler olmasının yanında ciddi siyasi mesajlar da vermektedir. Bu filmlerin bir dayanak noktası da Şimşek (2013)'in Thomas'tan aktardığına göre; Hıristiyanlıktır, daha açık ifade etmek gerekirse İncil'de geçen Lazarus'un Dirilişi" dir. Ekinci (2015)'ye göre ölümlerin istilası idealize edilmemiş toplumsal dünyanın metaforudur. Ruhsuz ve kaba tüketime dayanan bu figür tüketim toplumu ve kapitalizm içinde bulunan insanları yok eden gerçek açlığı simgeler. Lacan ise ölümlerin geri dönmelerinin sebebini ya gerektiği gibi gömülmemelerine ya da cenaze esnasında bir şeylerin ters gitmesine bağlar. Ölümler bazı ödenmemiş borçları ödetmek amacıyla dönmektedir (Zizek, 2013:40).

Jarmusch da bütün anlattıklarının, mizahının yanında aslında tüketim toplumuna da yeteri kadar gönderme yapar. Markaları, kahveyi, ilacı, kıyafeti, özetle ünlü düşünür Veblen'in gösterişçi tüketim sözüyle anlattığı postmodern dünyanın her şeyi tüketen bireylerini, tüketirken statü kazanmaya çalışan insanını anlatır. Üstelik mezardan kalkan zombiler o hantal ve bilinçsiz bedenleriyle hiç ihtiyaçları olmamasına rağmen canlıları öldürüp, kahvelerini içmekte, eczaneden ilaçları almaya çalışmaktadırlar.

4. SONUÇ YERİNE

Sinema başka disiplinlerle desteklendiği ölçüde renklenir, başka disiplinlerin arasından daha rahat soluk alır. Müzik, edebiyat, felsefe gibi insana yakın olan her dal sinemayla da kolay bütünleşir. Sınırlar ortadan kalktıkça, yollar farklılaştıkça sinema dili insana daha çok yaklaşır. Jim Jarmusch büyüdüğü Batı kültürüne, Doğu felsefesini katmaya çalışmış, sevdiği ezgilerle beslediği sinemasını, etkilendiği sözlerle daha da renklendirmiş, sanatın odağına insanı ve insan sorularını alarak sakince söylemek istediklerini söylemiştir.

Jarmusch sinemasında şehrin içinde boş boş gezen aylak karakteri de, otobüs şoförü de, insan kanıyla yaşayan vampiri de, ormanda yaşayan insanlardan kopuk yaşayan münzevisi de edebiyatı sever, müzik dinler, yaşamın anlamını bulmaya çalışır. Karakterleri Jarmusch'un hafızasıyla, sevdikleriyle, okuduklarıyla, duyduklarıyla şekillenir.

Bu çalışmada yaklaşık otuz yıldır Dünya Sinemasında var olan Jarmusch'un sinemasına kısa bir tarihsel yolculuk yapılmıştır. Filmlerinin tamamına yakını seyredilmiş ancak burada dördü yer bulmuştur. Jarmusch filmlerini seyrettikçe daha önce bilinmeyen edebiyatçılarla karşılaşmış, başka başka markalarla tanışılmış, farklı dizeler duyulmuştur. Filmlerde kullandığı isimlerin çoğunun yaşamda karşılığı bulunmuştur. Ya bir

Hollywood yıldızına selâm gönderilmiştir veya en iyi gitarın nasıl olduğu anlatılmıştır. Filmlerin içindeyken sakın yolculuklara çıkmıştır. Seyirci zaman zaman yol ayrımlarına gelir ama bu çalışmada seçimlerde zorluk çekilmemiştir.

Jarmusch hayatı bütün yönleriyle anlatırken acele etmez, kargaşa yaratmaz, kavga çıkarmaz. Yaşamlar da ölümler de sakincedir. Yaşamı da ölümü de fazla ciddiye almamaya çalışır. Film karelerinden hep bir zen felsefesi huzuru, hep bir doğa sevgisi, hep bir edebiyat ve müzik sevgisi hissedilir. Bu çalışmada da bu huzur ve sevgi ortamı hissedilmiştir. Duyulan şiirler farklı bir şiir türünü öğretmiş, duyulan bir isim bir felsefi düşünceyle tanıştırmıştır.

Çalışmada Jarmusch'un filmlerinde belirlenen en önemli özellik dramatik sanatları ayakta tutan çatışmadan beslenen öykülere, senaryolara yer vermemesidir. Kahramanın bir anti kahramanı yenmek için çabası görülmez. İyilerle kötüler savaşmaz. Senaryo yapılarında sıkça görülen kahraman yolculukları yoktur. Jarmusch'un yolculukları kendi benliğine, edebiyata, felsefeye ve sanata dır. Sakin Jarmusch filmlerinin temel yapısı benzer de olsa karakterlerin ve öykülerin birbirlerinden çok farklı olduğu gözlemlenmiştir. Filmler öyküleriyle, sahneleriyle fazla etkilemese de zihinde küçük bilgiler, güzel sorular, ayrıntılar, resimler, ezgiler bırakmıştır.

KAYNAKÇA

- Benjamin, W. (2012). *Pasajlar*. (Çev. A. Cemal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Canpolat, E. (2014). Tarihten Geçenler, Walter Benjamin'de Yöntem ve Flaneur. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi- Moment Dergi*. 1(2): ss. 270-295.
- Conrad, J. (2016). *Batılı Gözler Altında*. 2. Baskı, (Çev. A. Yunus, M. Bakırcı). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Çağlar, S. (2019). Factotum ve Paterson Filmlerinde Ahlaksal Öznenin Kurulumu, *Aksaray İletişim Dergisi*. Cilt 1. Sayı 1. ss. 51-81.
- Çetinkaya, H. (Der.) (2012). Devletsiz Düşünce içinde *Flanör Düşünce*. (s. 21-44). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dişçi, Z. (2018). İnsan ve Vampir: Sadece Âşıklar Hayatta Kalır Filminde Varlığın Spinozacı Temsili. *Art-Sanat* 9. Sayfa 367-384.
- Doğan, F. A. (2015). İngiliz Edebiyatı'nda Bir Mistik: William Blake. *Mütefekkir- Aksaray Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi Dergisi*, cilt 2, sayı 4, (ss.363-375).
- Ekinci, T. B. (2015). Toplumun Korkuları: Zombi Filmleri ve Ölümcül Deney Serisinin Analizi. *Global Media Journal TR Edition*, 6 (11) Fall.
- Eliot, S. T. (1975). *Kokteyl Parti*, (Çev. B. Ecevit). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ezici, T. (2004). Tennessee Williams'ın Kısa Oyunlarında "Çürümüş Dünya" ve "Kaçak Benlik" Metaforları, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*. cilt 18, sayı 18.
- Gros, F. (2020). *Yürümenin Felsefesi*. (Çev. A. Ulutaşlı). 15 Basım. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Ryan, M., Kellner, D. (1997). *Politik Kamera*. (Çev. E. Özsayar). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kerouac, J. (2015). *Yolda*, (Çev. C. Kantarcı). 6. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kerouac, J. (2018). *Zen Kaçıkları*. (Çev. N. Erkmén). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mengue, P. (2018). *Yürümek, Koşmak, Yüzmek- Kaçak Beden*, (Çev. O. Türkay). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Muratoğlu, B. ve Sayın, P. (2004). Edebiyatın Sapkın Çocukları: Beat Kuşağı. *Pivolka Dergisi*. Yıl: 3 Sayı: 15.
- Odel, C., Blanc, M. (2011). *Korku Sineması*. (Çev. A. Toprak). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Svendsen, L. (2018). *Yalnızlığın Felsefesi*, (Çev. M. Erşen). İstanbul: Redingot Kitap.
- Şimşek, G. (2013). "Küreselleşme Yerelleşme Ekseninde Bir Örnek: Ada: Zombilerin Düğünü". *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*. TOJDAC. April, Volume:3. Issue 2. 29-37.

Tandaçgüneş, N. (2012). Kent Kültüründe Modernizm ve Sonrası: “Gözlemleyen Özne” Olarak Flâneur’ü Yeniden Okumak, Hüsamettin Çetinkaya (Der.), içinde *Flaneur Düşünce*. (s. 98-136). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Tutaş, N. (2014). William Blake’te Masumiyet ve Tecrübe: Kuzu ve Kaplan. *Cyprus Int. Univ. Folklor/ Edebiyat* cilt 20. Sayı 78.

Usubütün, S. (2017). Paterson İkizleri. *SEKANS Sinema Kültürü Dergisi*. Sayı e 4. Ss. 35-42

Whitman, W. (1985). *Çimen Yaprakları*. (Çev. M. Fuat). İstanbul: Broy Yayınları.

Zizek, S. (2013). *Yamuk Bakmak: Popüler Kültürden Jacques Lacan’a Giriş*. (Çev. T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.